

Synopsis fra gruppediskusjonene på Forskningsetisk forum 2017

1. Medforfatterskap

Spørsmål til diskusjon:

- **Hva bør være kriteriene for medforfatterskap, og bør de være like for alle fagområder?**

Diskusjonene viste at de er svært ulike kulturer og praksiser inne ulike fagområder når det gjelder kriteriene for medforfatterskap. Som et ekstremt eksempel ble det nevnt at publikasjoner fra CERN ofte har svært mange medforfattere (opptil 400 i alfabetisk orden). Innen andre fagområder (eksempelvis filosofi) er eneforfatterskap nærmest et rådende ideal.

Ved tverrfaglige prosjekter er Vancouver-anbefalingene en god rettesnor. Retningslinjene er klare, det er etterlevelsen det ofte skorter på.

Anbefalingene er utarbeidet for medisin og helsefag og i noen grad derfor tilpasset disse fagområdene. Samtidig var det enighet om at Vancouver-anbefalingene ofte oppfattes som universelle og gjerne vil være et godt utgangspunkt. Mer spesifikke avtaler kan tas inn i kontrakter.

- **Hvordan behandler dere spørsmål om medforfatterskap i din forskningsgruppe og ved din institusjon?**

Spørsmålet utgjør en kjent problemstilling for de fleste, spesielt i forholdet mellom veileder og doktorgradskandidat er det følsomt. Sterke veiledere kan misbruke posisjonene sine og utnytte asymmetrien i forholdet til veilanden. Æresforfatterskap er utbredt innen mange fagfelt. Konkrete eksempler på konflikter om medforfatterskap ble gitt, som at ledere på forskningsinstitusjoner tidvis blir medforfattere av artikler som de har bidratt minimalt til.

Flere tok til orde for at en tidlig inngått avtale om forfatterskap og rekkefølge på et tidlig stadium, helst ved prosjektstart, er svært gunstig. Desto større avstand kulturelt og geografisk, desto viktigere med en gjennomtenkt avtale. En god avtale kan avklare viktige spørsmål og forventninger på forhånd og underveis i prosjektet. The Lancet krever at det blir oppgitt hva hver medforfatter faktisk har bidratt med, og dette framkommer i de publiserte artiklene. Dette ble av flere ansett å være en god metode.

Spørsmål rundt medforfatterskap er også hyppig forekommende i saker som legges frem for forskningsetiske utvalg/redelighetsutvalg ved institusjonene. I selve håndteringen av en sak, viser erfaringer at ordningen med et forskerombud innen er nyttig for å avklare sakenes egentlige innhold, om det er en personkonflikt eller en forskningsetisk sak. Mange ønsket mer erfaringsutveksling i saker, også når det gjelder metoder for å skille personkonflikt fra forskningsetikk. Samtidig er det vanskelig å snakke om sakene utad, ettersom de er nesten umulig å anonymisere uten at man mister for mye informasjon til at det gir overføringsverdi. I tillegg er det få saker ved hver institusjon. Om FEK kan lage en god innrapporteringsmal for saker, vil det være nyttig.

Spørsmålet om medforfatteres medansvar ved uredelighet i forskningen er ofte aktuelt, og det vil være nyttig med prinsipielle avklaringer omkring dette i form av uttalelser fra Granskingsutvalget.

2. Veilederrollen

Spørsmål til diskusjon:

- **Hvor langt strekker veilederansvaret seg?**

Veilederutviklingskurs blir avholdt ved flere institusjoner, men disse er ikke obligatoriske. Flere skal revidere ph.d.-forskriften, i forbindelse med nye retningslinjer for UHR. Da er et av spørsmålene om det er mulig å tydeliggjøre veilederrollen. Hvilket ansvar står en veileder overfor? Hvor langt skal veileder være delaktig i veilandens arbeid, og hvor selvstendig skal en ph.d.-stipendiats avhandling være? Kan veileder få ansvar for noe stipendiaten åpenbart burde ha lært, som siteringspraksis, hvor man publiserer osv.?

Det er viktig å få fram hva bidraget til veileder skal være og faktisk er (jf. krav til medforfatterskap) tidlig i prosessen, og dette bør nedtegnes skriftlig.

Det er store forskjeller mellom fagområdene på dette feltet. Innen humaniora er det uhørt at veileder er med på publikasjonen som forfatter; det motsatte gjelder for naturvitenskap.

Veileder skal uansett ikke bære stipendiaten gjennom graden. Vi må finne måter å avslutte doktorgradsstudier tidlig når studentene ikke er egnet for å ta en doktorgrad.

Midtveisevaluering er viktig virkemiddel her.

En institusjon har opplevd at en veileder har anbefalt en stipendiat å publisere i et «røvertidsskrift» (useriøst tidsskrift, der målsetningene er kommersielle fremfor vitenskapelige), for å få artikkelen raskt ut. Tidsskriftet lå i det nasjonale kanalregisteret, men veileder ble advart mot publisering der. Artikkelen ble ikke godkjent av institusjonen, men gir likevel publiseringspoeng.

Et klassisk utspill er: «Jeg gjorde bare som veileder sa». Men studentene har selv et ansvar. Det er en utfordring å formidle dette godt. Flere opplever lite oppslutning om møter med tema innen forskningsetikk. Det kan være vanskelig for stipendiaten å se nytteverdien av slike møter. Under et møte om plagiat ved NTNU nylig, var det ikke en eneste stipendiat til stede. Mye informasjon er allerede enkelt tilgjengelig (for eksempel via etikkom.no), men den benyttes ikke alltid.

- **Gjennomgår du som veileder arbeidet med tanke på mulig vitenskapelig uredelighet, for eksempel plagiat, fabrikkasjon av data, bildemanipulasjon? Hvordan veileder du stipendiaten hvis du oppdager uredelighet eller andre mulige brudd på god vitenskapelig praksis? Har dere rutiner på din institusjon?**

Mange opplever at veiledere har for mye å gjøre, og at det da kan oppstå utfordringer knyttet til f.eks. datasikkerhet, men det er vanskelig å vurdere om handlinger er gjort med overlegg, eller som følge av for stor arbeidsmengde.

Uregelmessigheter kan fanges opp i underveissrapporter. Enkelte fakulteter krever to rapporter – én fra veileder, én fra stipendiat. Da kan institusjonen ta opp saker den ene parten skriver om, på eget initiativ.

Rutiner for plagiatkontroll er på plass. Ved mistanke om dårlig siteringspraksis og feil kildebruk, sjekkes dette, men ellers ikke. Ved noen av institusjonene finnes det rutiner/sjekklistor som veileder følger før innlevering, og det bør være retningslinjer for hvor en melder ved mistanke om plagiat og andre brudd på forskningsetiske normer.